

PRIELINKSNIO *DĖL* KONSTRUKCIJOS ADMINISTRACINĖJE LIETUVIŲ KALBOJE

ESMINIAI ŽODŽIAI: administracinė kalba, dokumentų pavadinimai, prielinksniai, sintaksė.

Statistiniai duomenys rodo, kad lietuvių kalboje prielinksnis *dėl* yra gana dažnas. *Dažniniame dabartinės rašomosios lietuvių kalbos žodyne: (mažėjančio dažnio tvarka)* (Grumadienė, Žilinskienė 1997) – tai keturiasdešimt pirmas žodis (septintas iš prielinksnių). Tekstuose, iš kurių žodynas parengtas, užfiksuoti 2637 šio prielinksnio pavartojimai 782 imtyse. Už prielinksnį *dėl* dažnesni prielinksniai *iš, su, nuo, po, apie, už*. Administracinės kalbos statistiniai duomenys šiek tiek kitokie: čia dažniausias prielinksnis *dėl*. Lietuvos Respublikos Seimo teisės aktų duomenų bazėje 2014 10 02 rasti 327 555 dokumentai, o Europos Sąjungos teisės aktų ir kitų viešųjų dokumentų bazėje „EUR-lex“ – 127 788 dokumentai, kuriuose šis prielinksnis pavartotas, ir tuose dokumentuose dažnai ne po vieną kartą. Kitų dažniausių prielinksnių eilė yra panaši ir *Dažniniame dabartinės rašomosios lietuvių kalbos žodyne*, ir Lietuvos Respublikos Seimo teisės aktų duomenų bazėje: *į* pavartotas 242 298 dokumentuose, *iš* – 176 533 dokumentuose, *su* – 168 894 dokumentuose, *pagal* – 162 718 dokumentuose, *nuo* – 152 767 dokumentuose, *už* – 128 514 dokumentuose, *apie* – 102 762 dokumentuose, *po* – 87 746 dokumentuose; ir bazėje „Eur-Lex“: *į* pavartotas 96 736 dokumentuose, *iš* – 90 732 dokumentuose, *su* – 90 709 dokumentuose, *pagal* – 85 325 dokumentuose, *nuo* 61 572 dokumentuose, *apie* – 55 087 dokumentuose, *po* – 43 030 dokumentuose, *už* – 41 532 dokumentuose. Kaip matyti, *dėl* administracinėje kalboje ypač išplitęs ir jo vartojimo dažnis šioje kalbos vartojimo srityje skiriasi nuo dažnio visoje bendrinėje kalboje. Todėl šio prielinksnio konstrukcijas galima laikyti administracinės kalbos specifine ypatybe. Kyla klausimas, dėl kokių priežasčių šioje kalbos vartojimo srityje prielinksnis *dėl* tapo toks dažnas ir kokias kalbos priemones jis pakeičia.

Straipsnio tikslas – aptarus prielinksnio *dėl* reikšmes žodynuose ir kituose kalbotyros darbuose išnagrinėti būdingiausius raiškos atvejus administracinėje kalboje, prielinksnio *dėl* konstrukcijos paplitimo priežastis ir konkurenciją. Kaip straipsnio objektas pasirinkti 2012–2014 metais Europos Sąjungos teisės aktų ir kitų viešųjų dokumentų bazėje „EUR-lex“ skelbti dokumentai, kurie laikomi administracinės lietuvių kalbos atmaina, todėl tikėtina, kad čia išryškėję pokyčiai plis ir visoje administracinėje kalboje.

PRIELINKSNIO *DĖL* REIKŠMĖS

DŽ₆ nurodoma, kad prielinksnis *dėl* lietuvių kalboje vartojamas 1) žymint priežastį: *Dėl šalčio neisiu. Dėl niekų susibarė*; 2) žymint tikslą: *Kovoti dėl laisvės. Dėl visa ko* (nenumatytam atvejui); 3) žymint nuolaidą: *Dėl manęs gali eiti*; 4) paryškinant sakinio mintį: *Dėl gražumo ji graži; dėl ko* prv. kuria priežastimi, kodėl: *Dėl ko tu neatėjai? dėl to* prv. ta priežastimi, todėl: *Dėl to neatėjau, kad sirgau*. Tos pačios reikšmės buvo pateiktos ir LKŽ₆. Šiuose žodynuose nepaminėta šiuo metu labai aktuali prielinksnio reikšmė administracinėje kalboje – požymiui reikšti.

Jonas Šukys (1998: 379–385) prielinksnio *dėl* reikšmių nurodė daugiau – septynias: priežasčiai, paskirčiai, tikslui, nuolaidai, atžvilgiui, objektui, požymiui reikšti. Dar kitaip prielinksnio *dėl* reikšmės pateiktos KP S2 (39–40): prielinksnis *dėl* vartojamas reikšti priežasčiai, paprastai turinčiai dingsties, objektyvaus pagrindo (*Dėl ligos negalėjau ateiti; Dėl kitų kalbų poveikio žodžių reikšmių sistema gali kisti*) arba nuolaidos (*Dėl kelių litų nieko nesakys*) atspalvį; tikslui (*Komandos lenktyniavo dėl nugalėtojo vardo*); objektui su kalbėjimo, emocinio reagavimo ir pan. veiksmažodžiais (*susitarti, derėtis; jaudintis, apgailestauti, rūpintis*); požymiui (*Byla dėl žalos atlyginimo, diskusijos dėl pranešimo*); bendrajai dokumentų turinio sričiai (*nutarimas „Dėl šilumos tiekimo rajono gyventojams“*). Šiuose leidiniuose aptartas ir netaisyklingas prielinksnio *dėl* vartojimas.

KancKP parašyta, kad dažniausiai šis prielinksnis vartojamas priežasčiai nusakyti: *Nedalyvauja posėdyje dėl ligos; Prašau atleisti iš pareigų dėl pablogėjusios sveikatos*; taip pat plačiai vartojamas objekto turiniui ir su juo susijusiems dalykams nusakyti, – gali reikšti nusakomojo dalyko priežastį, motyvus, pobūdį ar tiesiog apimamą sritį: *Susitarė dėl bendro darbo; Kalbėjo dėl nutarimo projekto; Padavė į teismą dėl žalos atlyginimo*.

Apžvelgus minėtų leidinių prielinksnio *dėl* reikšmių klasifikaciją matyti, jog J. Šukys, o vėliau ir KP S2 išskyrė objekto ir požymio reikšmes; KancKP nurodyta, kad „Šio prielinksnio konstrukcija dažnai vartojama su dokumentų pavadinimais ar kitokiais veiksmažodžiais: *sutartis dėl buto nuomos* (ir *buto nuomos sutartis*), *pareiškimas dėl pensijos, skundas dėl garbės įžeidimo, nuomonė dėl projekto, dėl pranešimo; pastabos dėl nutarimo, diskusija dėl pranešimo, pasiūlymai dėl mokyklos statybos*“. KP S2 atskirai paminėta ir tai, kad prielinksnio *dėl* konstrukcijos vartojamos bendrajai dokumentų turinio sričiai reikšti.

Kad būtų galima tiksliau išsiaiškinti prielinksnio *dėl* konstrukcijų vartoseną administracinėje kalboje, peržvelgta 50 Europos Sąjungos institucijų dokumentų, paskelbtų „Eur-lex“ bazėje 2013–2014 metais. Rasta 817 prielinksnio *dėl* pavartojimo atvejų; jo reikšmės pasiskirstė taip:

1. priežasčiai reikšti pavartotos 154 konstrukcijos; pvz.:

Dėl šio sumažinimo gali kilti grėsmė visai programai OL C 067, 2014 03 06; *Tačiau dėl griežto konkurencijos politikos taikymo kyla sunkumų kuriant ekonomikos atgaivinimo pagrindus ir stiprią bei konkurencingą ekonomiką* OL C 067, 2014 03 06; *Vis dėlto kai kurios valstybės narės nurodė, kad, kaip numatyta sprendimo dėl aprašo 2 straipsnio 3 dalyje, suteikti daugiau duomenų, jų nuomone, neįmanoma dėl nacionalinių aplinkybių* EK ataskaita COM/2014/536, 2014 09 01; *Atotrūkis didėja visų pirma dėl ekonomikos ir finansų krizės daugelyje Vakarų šalių, kurios yra pagrindinės pagalbos teikėjos* EK ataskaita COM/2014/537, 2014 08 28; *Visame pasaulyje gaivalinės nelaimės darosi vis dažnesnės, sudėtingesnės ir daro vis didesnę poveikį, be to, padėtis tampa dar sunkesnė dėl klimato kaitos, greitos urbanizacijos ir nepakankamo išsivystymo lygio* EK ataskaita COM/2014/537, 2014 08 28;

2. tikslui – 10, pvz.:

Kaimyninės šalys ir Kinšasa toliau **konkuruoja dėl išteklių ir kontrolės** Bendras komunikatas 52013JC0023, 2013 06 19; *Nelydimų nepilnamečių, kurie kreipėsi dėl tarptautinės apsaugos, skaičius išliko toks pat kaip ir 2012 m. – gauti 12 425 prašymai* EK komunikatas COM/2014/0288, 2014 05 22; **Dėl įtraukimo į registrą gali kreiptis kiekvienas Sąjungoje įsisteigęs ūkinės veiklos vykdytojas** OL L 063, 2014 03 04;

3. objektui su kalbėjimo, emocinio reagavimo ir pan. veiksmazodžiais – 49, pvz.:

2013 m. **susitarta dėl peržiūrėtų civilinės saugos teisės aktų** EK ataskaita COM/2014/537, 2014 08 28; **Dėl šios pozicijos turi būti susitarta tarptautinėje konferencijoje 2015 m.** EK ataskaita COM/2014/537, 2014 08 28; *Žiniasklaidoje ir verslo pasaulyje daug spėliota dėl politikos priemonių, kurių reikia, kad naujoji Šanchajaus zona nuo pradžių užtikrintų didesnę RMB konvertabilumą* Bendra ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai JOIN/2014/018 final, 2014 05 08; *Komisija labai apgailestauja dėl lėtos mokesčių, kurie susigrąžinami ne pagal 2003 m. mokėjimo dalimis sistemą ir ne pagal 2009 m. mokesčio grąžinimo sistemą, surinkimo pažangos* EK ataskaita COM/2014/0334, 2014 06 06; <...> *valstybės narės susirūpino dėl reikalavimų jų oro vežėjams imtis papildomų saugumo priemonių dėl skrydžių į tam tikras trečiąsias šalis* EK ataskaita COM/2014/0399, 2014 07 01; *Taryba suteikė Europos Komisijai leidimą Europos Sąjungos vardu derėtis dėl žvejybos partnerystės susitarimo* EK pasiūlymas COM/2014/0697, 2014 11 09; *Europos Parlamentas <...> primena dėl tinkamo galiojančių socialinės ir užimtumo srities teisės aktų įgyvendinimo; apgailestauja dėl aukšto nelegalaus darbo lygio* OL C 033 E, 2013 02 05; *Susitariančioji institucija tuo pačiu metu, kai praneša dėl atmetimo, konkursą laimėjusiam asmeniui praneša apie sprendimą skirti sutartį* Byla T-48/12, Teismų praktikos rinkinys 2014; *Vėliau 13 valstybių narių grupė paragino Komisiją parengti pasiūlymus, pagal kuriuos valstybės narės galėtų laisvai spręsti dėl GMO auginimo* EK komunikatas COM/2014/0570, 2014 09 10;

4. požymiai – 335, pvz.:

Komitetas ne tik išreiškia susirūpinimą dėl lengvos prieigos sudarymo tarpvalstybiniais tiekėjams ir MVĮ, bet ir primygtinai ragina atsižvelgti į kalbines kliūtis OL C 67, 2014 03 06; *2013 m. buvo tęsiamos diskusijos dėl subsidiarumo ir proporcingumo principų* EK ataskaita, 2014 08 05; <...> *valstybės narės galėjo su Komisija aptarti perkėlimo Europos Sąjungoje poreikius ir jų ketinimus dėl tokio perkėlimo ateityje* EK komunikatas COM/2014/0288, 2014 05 22; *Viešos konsultacijos suteikė debatams dėl rinkimų reformos aiškesnę struktūrą ir kryptį* Bendra ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai JOIN/2014/018 final, 2014 05 08;

5. bendrajai dokumentų turinio sričiai dokumentų pavadinimuose – 273, pvz.:

Europos Parlamento ir Europos Komisijos susitarimas dėl skaidrumo registro organizacijoms ir savarankiškai dirbantiems asmenims, dalyvaujantiems formuojant ir įgyvendinant ES politiką; Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Europos Sąjungos skolinimosi ir skolinimo veiklos 2013 m.; Paraiškos paskelbimas pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1151/2012 dėl žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemų 50 straipsnio 2 dalies a punktą; 2014 m. rugpjūčio 11 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 871/2014 dėl tam tikrų žuvių išteklių 2014 m. žvejybos kvotų sumažinimo atsižvelgiant į ankstesniais metais viršytas žvejybos kvotas; Tarybos direktyva dėl Sąjungos piliečių užsienyje konsulinės apsaugos; Tarybos sprendimas dėl automatinio keitimosi transporto priemonių registracijos duomenimis su Lietuva pradžios; Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas dėl variklinių transporto priemonių garso lygio; Komisijos komunikatas dėl bendros Europos

geležinkelių erdvės plėtros; **Baltoji knyga dėl** draudimo garantijų sistemų; **Žalioji knyga dėl** Europos piliečių iniciatyvos; Europos Parlamento ir Tarybos **rekomendacija dėl** bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų; Tarybos **rezoliucija dėl** Europos daugiakalbystės strategijos; Tarybos **išvados dėl** Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje; Komisijos tarnybų darbinis **dokumentas dėl** MVĮ (mažosioms ir vidutinėms įmonėms) skirto pažangaus reglamentavimo stebėsenos ir konsultavimosi šiais klausimais.

Nors išnagrinėta palyginti nedaug prielinksnio *dėl* konstrukcijų vartojimo atvejų, tačiau jų reikšmių polinkiai akivaizdūs. Beveik trys ketvirtadaliai atvejų skirti nusakyti požymiui arba bendrajai dokumentų turinio sričiai, vadinasi, reikėtų išsiaiškinti, kodėl prielinksnio *dėl* konstrukcijos taip tinka vartoti šiomis reikšmėmis.

PRIELINKSNIO *DĖL* KONSTRUKCIJŲ PAPLITIMO PRIEŽASTYS IR KONKURENTAI

Tikėtina, kad tokį prielinksnio *dėl* konstrukcijų paplitimą administracinėje kalboje lėmė ne tik kalbinės, bet ir nekalbinės (teisinio reglamentavimo) priežastys.

Svarbesnėmis reikėtų laikyti kalbines šio prielinksnio paplitimo priežastis.

Kalbant apie požymio raišką prielinksnio *dėl* konstrukcijomis pasakytina tai, kad į jas paprastai įeina veiksmažodiniai daiktavardžiai, kurie gali būti padaryti iš veiksmažodžių, vartojamų su šiuo prielinksniu: *abejonė dėl* (plg. *abejoti dėl*); *apgailėstavimas dėl* (plg. *apgailėstauti dėl*); *derybos dėl* (plg. *derėtis dėl*), *konkurencija dėl* (plg. *konkuruoti dėl*); *susirūpinimas dėl* (plg. *susirūpinti dėl*); *susitarimas dėl* (plg. *susitarti dėl*). Pvz.:

<...> *be to, kilo abejonių dėl procedūrų, taikytų šiems veiksams formalizuoti, tinkamumo* EK komunikatas COM/2014/0700 final, 2014 10 08; *Komisija išreiškė apgailėstavimą dėl sprendimo nesilaikyti patikimos procedūros* EK ataskaita COM/2014/037, 2014 01 22; *Kalbant apie pirmus tris projektus, komercinės derybos dėl dujų tiekimo baigėsi nerezultatyviai* EK ataskaita, COM/2014/0669, 2014 10 28; <...> *reikia pasirūpinti, kad visas tokių produktų gyvavimo ciklas būtų darnus ir nebūtų skatinama konkurencija dėl žemės ar vandens* OL L 354, 2013 12 28; <...> *išreiškė susirūpinimą dėl piktnaudžiavimo nustatant kainas euro įvedimo laikotarpiu* EK ataskaita COM/2014/0706, 2014 11 21; *2013 m. pabaigoje pasiektas politinis susitarimas dėl ES pagalbos savanorių programos sukūrimo reglamento* Komisijos ataskaita COM/2014/537, 2014 08 28.

Tokia konstrukcijų struktūra pagal analogiją pritaikyta ir tais atvejais, kai daiktavardis padarytas iš veiksmažodžio, kuris nevartojamas su prielinksniu *dėl*, pvz.:

ES kartu su valstybėmis narėmis padėjo spręsti visas dideles pasaulines krizes, visų pirma ėmėsi veiksmų dėl krizės Sirijoje EK ataskaita COM/2014/537, 2014 08 28;

arba kai daiktavardis yra neveiksmažodinis, pvz.:

Pagrindiniai atvejai, kai iškilo problemos dėl subsidarumo ir proporcingumo principų taikymo EK ataskaita, 2014 08 05; *Viešos konsultacijos suteikė debatams dėl rinkimų reformos aiškesnę struktūrą ir kryptį* Bendra ataskaita JOIN/2014/018, 2014 05 08; <...> *per metus buvo surengta įvairių mažesnių meetingų dėl*

politinių ir socialinių bei ekonominių klausimų Bendra ataskaita JOIN/2014/018, 2014 05 08; *argumentai dėl subsidiarumo* EK, 2014 08 05.

Administracinės lietuvių kalbos specialistas Pranas Kniūkšta (2005: 150) gana griežtai skyrė prielinksnių *dėl* ir *apie* reikšmes ir rekomendavo jų nepainioti. KancKP patariama prielinksnio *apie* nevartoti maždomam ar kalbamam objektui nusakyti, jei reiškiamas ne tik jo turinys, bet ir priežastis ar kiti šalutiniai dalykai, o nurodant tik patį kalbamąjį objektą be jokių pašalinių dalykų, reikėtų vartoti prielinksnį *apie*, pvz.: *Kalbėjo apie darbo planą. Pateikė informaciją apie atliktą darbą.* Taigi prielinksnis *apie* labiau tinka, kai kalbama apie konkretesnius, o prielinksnis *dėl* – apie bendresnius, abstraktesnius dalykus, kurie dažnai žymimi veiksmažodžių abstraktais, ypač su priesaga *-imas (-ymas)*. Nors prielinksnių *apie* ir *dėl* reikšmės ir skiriasi, tačiau prielinksnio *dėl* konstrukcijos yra dažnesnės, nes jomis galima nusakyti daugiau prasmės atspalvių, pvz.:

klientų apklausa apie paslaugos kokybę; plg. greitoji „Eurobarometro“ *apklausa dėl* europiečių pasitenkinimo geležinkelių transporto paslaugomis EK ataskaita COM/2014/0353, 2014 06 16; bet *apklausa dėl bandomojo projekto* (plg. *apie bandomąjį projektą*); *Šis pakeitimas atsirado atlikus grupės apklausą dėl naudojamų formų dydžio* (plg. *apie naudojamų formų dydį*);

Pateikiama nuomonė apie oficialias ERIC paraiškas; nuomonė dėl finansinių ataskaitų patikimumo; nuomonė dėl Komisijos finansų valdymo (plg. *apie Komisijos finansų valdymą*), *Suinteresuotosios šalys jau gali pateikti savo nuomonę apie konsultacijų planavimą* svetainėje „Jūsų balsas Europoje“;

pastabos apie teisiniams aspektams skirtus ERIC reglamento straipsnius; pastabos dėl Europos prokuratūros preliminarių finansinių ataskaitų (plg. *apie preliminarias finansines ataskaitas*);

renkant duomenis apie receptus ir antimikrobinių medžiagų naudojimą; renkant duomenis dėl antibiotikų naudojimo;

gali sukelti klaidingą įspūdį apie produkto kilmę; būtų sukurtas apgaulingas įspūdis dėl prekės kilmės.

Taigi prielinksnio *dėl* konstrukcijos, įsigalėjusios administracinėje kalboje, pradeda konkuruoti su įprastinėmis raiškos priemonėmis ir jas pamažu stumia iš vartosenos; tokie konkurentai būtų ne tik panašios reikšmės prielinksnio *apie* konstrukcijos, bet taip pat ir pasakymai su kitais prielinksniais, pvz.:

požiūris dėl negalios (plg. *į negalią*); *požiūris dėl* mokėjimų asignavimų (plg. *į mokėjimų asignavimus*); *bendras požiūris dėl* maitinimo politikos (plg. *į maitinimo politiką*); *ilgalaikis požiūris dėl* naujų, pasikartojančių ir egzotinių ligų (plg. *į naujas, pasikartojančias ir egzotines ligas*); *politinis požiūris dėl* Tarptautinės telekomunikacijų sąjungos (plg. *į Tarptautinę telekomunikacijų sąjungą*).

Prielinksnio *dėl* konstrukcijos požymiui reikšti, kai reikia apibūdinti kokių nors veiksmų turinį, taip pat gali konkuruoti su kilmininko (1), įnagininko (2) ar bendraties (3) konstrukcijomis, pvz.:

(1) *Dar neatliktas platus ir išsamus tyrimas dėl* vaikų pirštų antspaudų naudojimo (plg. *vaikų pirštų antspaudų naudojimo tyrimas*); *Ginčijamas sprendimas buvo priimtas atliekant tyrimą dėl* konkurenciją ribojančių veiksmų (plg. *konkurenciją ribojančių veiksmų tyrimą*); *Atliktas vertinimas dėl* turto, elgesio, padėties, veiklos, darbo, įsipareigojimų, programos (plg. *Turto, elgesio, padėties, veiklos, darbo, įsipareigojimų, programos vertinimas*);

- (2) *Europos draudimo ir profesinių pensijų institucija – išreiškė susirūpinimą dėl planuojamos reformos* (plg. *planuojama reforma*); *Suinteresuotieji subjektai išreiškė susirūpinimą dėl sprendimo priėmimo priešasčių formulavimo* (plg. *sprendimo priėmimo priešasčių formulavimu*);
- (3) *Įsipareigojimai dėl reguliariojo oro susisiekiimo paslaugų teikimo* (plg. *teikti reguliariojo oro susisiekiimo paslaugas*); *įsipareigojimai dėl žvejybos nutraukimo visam laikui* (plg. *nutraukti žvejybą visam laikui*); *Šalys viena kitai praneša apie savo ketinimus dėl Susitarimo pratęsimo* (plg. *pratęsti Susitarimą penkerių metų laikotarpiui*); *Į šalių pareikštą ketinimą dėl sandorio apmokestinimo PVM* (plg. *apmokestinti sandorį PVM*) reikia atsižvelgti bendrai vertinant tokio sandorio aplinkybes.

Kaip nekalbinę prielinksnio dėl paplitimo priežastį galima nurodyti teisinį dokumentų pavadinimų reglamentavimą: svarbiausių Lietuvos dokumentų tipų pavadinimų struktūra yra reglamentuota teisės aktuose (Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatyme, Teisės aktų projektų rengimo rekomendacijose, patvirtintose teisingumo ministro, Dokumentų rengimo taisyklėse, patvirtintose Lietuvos vyriausiojo archyvaro). Juose nustatyta, kad daugumos teisės aktų pavadinimuose reglamentuojama sritis žymima prielinksnio dėl konstrukcijomis, taip sudaromos nutarimų, sprendimų, įsakymų, dekretų, potvarkių ir raštų antraštės: **Dėl žemės ūkio produktų kainų** (nutarimas); **Dėl premijų skyrimo** (įsakymas); **Dėl asmenvardžių rašymo** (raštas); taip pat sudaromi ir kai kurių įstatymų pavadinimai (*Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties*)¹. Būtent pagal šį Lietuvoje gana dažną dokumentų pavadinimų struktūros modelį pradėti daryti ir verstinių Europos Sąjungos institucijų dokumentų pavadinimai², kur prielinksnio dėl konstrukcijos plačiai vartojamos objekto turiniui ir su juo susijusiems dalykams nusakyti, gali reikšti nusakomojo dalyko pobūdį ar tiesiog apimamą sritį.

Reikia pažymėti ir tai, kad administracinėje lietuvių kalboje buvo stengiamasi atskirti dokumento antraščių formuluotes ir dokumento apibūdinimą, dokumentų pavadinimus mėginta griežčiau reglamentuoti, tačiau kai nurodomas ne oficialus dokumento pavadinimas, o tik pasakoma, apie ką tame dokumente kalbama, gali būti vartojamos sinoniminės konstrukcijos, pvz., *nutarimas „Dėl valstybės ilgalaikio materialiojo turto nurašymo“* ir *nutarimas nurašyti valstybės ilgalaikį materialųjį turtą*. Taip skatinama raiškos įvairovė.

Europos Sąjungos institucijų verstiniuose dokumentuose ryškėja priešingas polinkis – prielinksnio dėl konstrukcijos iš vartosenos ima stumti sinonimiškas ar artimos reikšmės kalbos priemonės. Dokumentų pavadinimai yra tik viena aiškiai apibrėžta vartojimo sritis, čia galima daugiau reglamentuoti, nurodyti vartoti teiktinesnį variantus. Prielinksnio dėl konstrukcijos dažnai konkuruoja su kitais dokumentų pavadinimų struktūros tipais. Jei galima rinktis, atsižvelgiant į tai, kad įprasčiausia Lietuvoje teisės aktais tvirtinamų dokumentų pavadinimų forma yra kilmininko junginiai (įtvirtinta ir jau minėtuose dokumentų rengimą reglamentuojančiuose dokumentuose), pagrindinis raiškos variantas ir turėtų būti kilmininko junginys, pvz.:

Deklaracija dėl kiekvienos iš šių delegacijų vidaus valdymo ir kontrolės sistemų (|| *kiekvienos iš šių delegacijų vidaus valdymo ir kontrolės sistemų deklaracija*); *Gairės dėl valstybės pagalbos žemės ūkio sektoriuje* (|| *Valstybės pagalbos žemės ūkio sektoriuje gairės*); *Europos planas dėl kovos su skurdu ir socialine atskirtimi* (|| *Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi planas*); *Nebuvo pateiktas prašymas dėl išieškojimo* (|| *išieškojimo prašymas*); *Teminė programa dėl aplinkos ir tvaraus gamtinių išteklių valdymo* (|| *Teminė aplinkos ir tvaraus gamtinių išteklių valdymo programa*); *Projekte pateiktos naujos taisyklės dėl Europos*

¹ Apie Lietuvoje rengiamų dokumentų pavadinimų struktūrą plačiau žr. Vladarskienė 2005.

² Apie Europos Sąjungos verstinių dokumentų pavadinimų struktūrą plačiau žr. Murinienė 2008.

politinių partijų ir politinių fondų finansavimo (|| *Europos politinių partijų ir politinių fondų finansavimo taisyklės*).

Kartais būtų geriau vartoti bendraties, pvz.: ***Prašymas dėl*** *sumokėto maito grąžinimo* (|| *grąžinti sumokėtą maitą*) laikomas tinkamai pagrįstu; ar prielinksnio *apie* konstrukcijas (pažymų pavadinimuose), pvz.: *Prie reglamento pasiūlymo pridėjama finansinė pažyma dėl planuojamų biudžeto asignavimų* (|| ***apie*** *planuojamus biudžeto asignavimus*) pradiniais GMES veiksmams finansuoti.

Tame pačiame dokumento pavadinime gali būti ir kelios prielinksnio *dėl* konstrukcijos, pvz.:

Komisijos komunikatas dėl konsultacijų dėl žvejybos galimybių; Europos Parlamento sprendimas dėl Europos Parlamento ir Komisijos tarpinstitucinio susitarimo dėl bendro skaidrumo registro sudarymo; Europos Centrinio Banko nuomonė dėl pasiūlymo dėl Reglamento dėl pinigų rinkos fondų.

Kai gali susidaryti dviprasmybė dėl kilmininko vietos ar kelių kilmininkų, prielinksnio *dėl* konstrukcijos neišvengiamos, pvz.:

Europos strategija dėl vaikams geresnio interneto; Europos planas dėl automobilių pramonės; Stabilumo programos 2012–2013 m. projekcijos iš esmės atitinka Komisijos tarnybų 2012 m. pavasario prognozę dėl ekonomikos augimo tempo, struktūros ir darbo rinkos pokyčių OL C 219, 2012 07 24.

IŠVADOS

LKŽ_e ir DŽ_e nurodoma, kad prielinksnis *dėl* lietuvių kalboje vartojamas žymint priežastį, tikslą, nuolaidą; paryškinant sakinio mintį. Išsamiau šio prielinksnio semantika aptarta J. Šukio ir KP S2, čia išskiriamos požymio ir bendrosios turinio srities dokumentų pavadinimuose reikšmės.

Statistiniai duomenys rodo, kad *dėl* yra dažniausias administracinės kalbos prielinksnis. Ištyrus jo konstrukcijų vartojimą 50-yje Europos Sąjungos dokumentų, paaiškėjo, kad trys ketvirtadaliai atvejų reiškia požymį ar bendrąją turinio sritį dokumentų pavadinimuose. Prielinksnio *dėl* konstrukcijų paplitimą administracinėje kalboje lėmė kalbinės priežastys: 1) analogija pagal konstrukcijas su daiktavardžiais, padarytais iš veiksmažodžių, vartojamų su prielinksniu *dėl*; 2) platesnė prielinksnio *dėl* reikšmė jam sudaro sąlygas sėkmingai konkuruoti su konkretesnių reikšmių prielinksniais (*apie, į*), kilmininko ir įnagininko junginiais, bendraties konstrukcijomis. Taip pat svarbi yra ir nekalbinė (teisinio reglamentavimo) priežastis – prielinksnio *dėl* konstrukcija kaip tinkamas daugelio teisės aktų (nutarimų, sprendimų, įsakymų, dekretų, potvarkių ir kt.) pavadinimų raiškos būdas nurodytas dokumentų rengimą reglamentuojančiuose teisės aktuose.

Prielinksnio *dėl* konstrukcijos, reiškiančios požymį ar nusakančios bendrąją turinio sritį dokumentų pavadinimuose, tais atvejais, kai iš vartosenos stumia įprastus raiškos būdus, vertintinos kaip šalutiniai normos variantai.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

- DŽ₆ 2011: *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vyr. redaktorius S. Keinys. Šeštas (trečias elektroninis) leidimas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2011. Prieiga internete: <http://dz.lki.lt>.
- EUR-lex – Europos Sąjungos teisės aktų ir kitų viešųjų dokumentų bazė „EUR-lex“. Prieiga internete: <http://eur-lex.europa.eu/lt/index.htm>.
- Grumadienė L., Žilinskienė V. 1997. *Dažninis dabartinės rašomosios lietuvių kalbos žodynas: (mažėjančio dažnio tvarka)*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- KancKP 2007: *Kanceliarinės kalbos patarimai*. Sud. P. Kniūkšta, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, internetinis leidimas. Prieiga internete: <http://lkz.mch.mii.lt/Kanceliarinis>.
- Kniūkšta P. 2005: *Administracinė kalba ir jos vartoseną*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- KP S2: *Kalbos patarimai*. Kn. 2. *Sintaksė: 2. Prielinksnių ir polinksnių vartojimas*. Sud. R. Miliūnaitė, teksto aut. A. Pupkis ir J. Šukys, vyr. red. A. Pupkis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.
- Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas 2012 m. rugsėjo 18 d. Nr. XI-2220. – *Valstybės žinios*, 2012 09 22, Nr. 110-5564.
- Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl teisės aktų projektų rengimo rekomendacijų patvirtinimo“ 2013 m. gruodžio 23 d. Nr. 1R-298. – *Valstybės žinios*, 2013 12 28, Nr. 137-6952.
- Lietuvos vyriausiojo archyvaro įsakymas „Dėl dokumentų rengimo taisyklių patvirtinimo 2011 m. liepos 4 d. Nr. V-117. – *Valstybės žinios*, 2011 07 15, Nr. 88-4229; *Valstybės žinios*, 2013 10 05, Nr. 105-5186.
- LKŽ₆ 2005: *Lietuvių kalbos žodynas 1–20* (elektroninis variantas). Vyr. red. G. Naktinienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internete: www.lkz.lt.
- Murinienė L. 2008: Verstinių Europos Sąjungos teisės aktų ir kitų dokumentų pavadinimų tipai. – *Kalbos kultūra* 81, 170–184.
- Šukys J. 1998: *Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartoseną ir normas*, Kaunas: Šviesa.
- Vladarskienė R. 2005: Dokumentų pavadinimų darymo polinkiai. – *Kalbos kultūra* 78, 79–89.

Gauta 2014 12 09

CONSTRUCTIONS WITH THE PREPOSITION *DĖL* IN THE ADMINISTRATIVE LITHUANIAN LANGUAGE

S u m m a r y

Lietuvių kalbos žodynas (Dictionary of the Lithuanian Language) and *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (Modern Lithuanian Dictionary)* indicate that in the Lithuanian language the preposition *dėl* is used to signify a cause, purpose, concession; to highlight the thought of a sentence. These dictionaries do not mention the meanings of an attribute and general content area characteristic to the administrative language.

Statistical data show that *dėl* is the most frequent preposition in the administrative language. The research of the use of constructions with this preposition in 50 European Union documents showed that about three quarters of occurrences in document titles signify an attribute or general content area. The spread of constructions with the preposition *dėl* in the administrative language has been determined by linguistic conditions: 1) analogy with verbal noun phrases with the preposition *dėl*; 2) a wider meaning of the preposition *dėl* enables it to successfully compete with prepositions having a more specific meaning (*apie, į*), genitival and instrumental phrases, infinitival constructions. Non-linguistic (that of legal regulation) condition is also important – the legislation regulating the preparation of documents suggests a construction with the preposition *dėl* as a proper expression to be used in titles of many legal acts (rulings, decisions, orders, decrees, etc.).

Constructions with the preposition *dėl* signifying an attribute or general content area in document titles, in cases when they eliminate the usual expression variants from usage, are considered as secondary variants of the norm.

KEYWORDS: prepositions, administrative language, syntax, word meanings, document titles.

RASUOLĖ VLADARSKIENĖ
Lietuvių kalbos institutas
Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
rasuole@lki.lt